

Et brev fra Edvard Mau *Af M. Vesterdal*

Omkring århundredskiftet fremkom i Kirkehistoriske Samlinger en levnedsskildring forfattet af den nogle år forinden afdøde pastor Mau (1808-85) (1). Han var godt kendt med lægprædikanteren Peter Larsen Skræppenborg (1802-73), til hvem han i 1836 sendte et langt brev med beretning om en rejse, han lige havde foretaget til Jylland (2). På en ganske levende måde supplerer dette brev et bestemt afsnit af den omtalte levnedsskildring. Det har dog navnlig interesse, fordi det bringer øjebliksindtryk af det åndelige røre dengang, hvorfor det skal gengives i det følgende. Da brevets indhold taler for sig selv, er det fundet overflødigt på forhånd at give nærmere orientering om baggrunden for dets fremkomst, og nødvendige oplysninger vil blive anført i noter, hvortil der henvises. Til omtalen af barnedrabssagen i Spjellerup, skal dog følgende forklaring forudskikkes (3):

For så vidt nedenstående data stammer fra tilgængelige håndbøger m.m. som f.eks. Wibergs præstehistorie, Erslevs forfatterleksikon o. lign. er kildehenvisning ikke anført.

1. Se Kirkehistoriske Samlinger, 4. Rk., VI, 1899-1901, s. 629-707, hvor den senere landsarkivar G. L. Wad har gengivet »Rhapsodiske Optegnelser om mig, E. Mau«, — et ikke fuldendt manuskript, Maus døtre overlod til Wad.

Jens Christian Edvard Theodor Mau (1808-85) var sognepræst i Hårslev-Tingjelling 1834-50, derefter i Skjellerup-Ellinge og endelig i Farum-Værløse 1863-80. Mau er af Birkedal betegnet som halvt pietistisk, halvt ensidig luthersk; han gjorde i stor udstrækning hus- og sygebesøg samt udfoldede en ret omfattende litterær virksomhed. Landstingsmand 1852.

2. Adressaten er ganske vist ikke angivet som Peter Larsen (Skræppenborg) men der synes ikke at være tvivl om identiteten. Dels kan den slutes af brevets indhold, og dels stammer brevet fra min farfaders, Morten Nielsens papirer, der har omfattet en række, desværre tabtgæede, breve fra Peter Larsen (Skræppenborg), der formodentlig med et af disse har ladet Morten Nielsen få det her omtalte brev fra Mau. Det vil senere blive overgivet til landsarkivet for Fyn.

3. Fremstillingen bygger foruden på den under 1. nævnte artikel om Mau på: a. Nordisk Kirketidende 1836, s. 135-40 og 269-72; b. Højesterets Dom 15.6.1836, sag nr. 214 og Højesterets Voterings Protocol 1836 Litra B

En husmandskone i Spjellerup, Ane Rasmusdatter, havde i 1828 kvalt sit tre uger gamle barn. Hun og manden levede i yderste armod, og han havde opfordret hende til at skaffe sig af med barnet. At der skulle være noget fordægtigt ved barnets død, havde ingen fattet mistanke om. Året efter døde Ane Rasmusdatters mand, og da hun senere blev enke for anden gang, giftede hun sig med en husmand, Ole Bertelsen, i Hårslev. Han begyndte ved juletid 1835 at deltage i gudelige forsamlinger. Ane Rasmusdatter lod sig ikke påvirke af sin mand. Men da han i februar 1836 fik pastor Mau til at holde andagt i husmandshjemmet, følte hun for første gang virkelig anger over at have ombragt sit barn. Da de var blevet ene, betroede hun sig til sin mand. Han blev selvsagt forfærdet men rådede hende fornuftigvis til ikke at åbenbare det skete men så meget mere sørge for sin sjæls frelse.

Pint af samvittighedsnag gik Ane Rasmusdatter imidlertid den følgende dag til pastor Mau, over for hvem hun tilstod sin misgerning. Mau var lige i begyndelsen indstillet på at holde sagen skjult og søgte udelukkende at bringe den stakkels kone sjælelig trøst. Af hendes utvivlsomt usammenhængende og forvirrede forklaring var han en overgang tilbøjelig til at tro, at hendes mand måske fandt det rettest, at hun åbenbarede sin brøde. Efter at Ane Rasmusdatter var gået, kom Ole Bertelsen. Under samtalen med ham formåede Mau ikke at gøre sig klart, om det var frygten for det borgerlige samfunds straf eller tanken om det hinsidige, der tyngede ægteparret mest. Over for Ole Bertelsen indrømmede den 28-årige Mau, at han over for dette anliggende følte sig så usikker, at han måtte rådføre sig med en ældre embedsbroder, pastor Rønne i Høve (4).

Begge præster talte med de sønderknuste ægtefæller og bestyrkede manden i hans senere fattede forsæt om at melde sagen til øvrigheden. Næste dag kørte mand og kone til birkedommer Klüver, der lod Ane Rasmusdatter arrestere. Ved grevskabet Holsteinsborgs birketings dom af 13.5.1836 blev hun for at have dræbt sit barn tilfunden at miste sin hals og hendes hoved at

(Rigsarkivet). I domsakterne findes bl.a.: Erklæring 17.3.1836 fra Mau og Det kgl. Sundheds Collegiums erklæring 23.4.1836.

4. Christian Frederik Rønne (1798-1890), sognepræst i Høve og Flakkebjerg.

sætte på en stage. Efter appel til Højesteret frifandtes Ane Rasmusdatter imidlertid ved dom af 15.6.1836.

Sagen vakte i sin tid en del opsigt. Herunder fremkom kritik af de to præster, der af skolelærer Rasmus Sørensen i Venslev (5) endog beskyldtes for at have lagt pres på konen for at få hende til at bekende sin skyld. Mau har senere med rette bebrejdet sig selv, at han havde indviet en anden præst i sagen i stedet for alene at søge at berolige konen og manden og ellers overlade det til tiden, hvad der skulle komme ud deraf. For at se højesteretsdommen i det rette lys, må man kende ordlyden i Det kongelige Sundheds Collegiums erklæring i april 1836, hvori det hed:

»Endskjönt der i Acterne ikke findes sikkre Beviser for at forbenævnte Ane Rasmusdatter har været beladt med Krampetilfælde under hendes 12 Ugers Sygdom for 7 a 8 Aar siden, da Hun angiver selv at have dræbt sit 3 Ugers gamle Barn, saa er det dog fuldkommen oplyst, at hun i lang Tid førend dette Barns Fødsel og i Barselsengen har været syg og sengeliggende og at hun i den Tid har i den Grad lidt Nød og Fattigdom og formedelst hendes Mands Dovenskab og slette Liv og Levnet: at hun med største Rimelighed kan antages at have været i en saadan Fortvivlelses- og Ligegyldigheds-Tilstand at Evnen at kunne bestemme sig efter Fornuftsgrunde maa frakjendes hende dengang hun — efter egen Forklaring — dræbte Barnet, hvilket desuden rimeligviis vilde være død af Mangel paa Næring, da den Die hun kunde give det, ei kan antages at have været tilstrækkelig til at holde det ilive, og hun desuden formedelst Sygdom og Svækkelse ei kunde yde det den fornødne øvrige Pleie.

Sluttelig troer Collegiet at burde tilføie, at flere Puncter i Acterne ogsaa synes at tale for Tilstedeværelsen af et religiøst Vanvid, i hvilket, Inquistinden maaskee kun *indbilder* sig at have begaaet det Mord, hvorfor hun anklager sig selv».

Brev fra Mau, dateret Hårslev 28.6.1836:

»Kiære Ven og Broder i Herren

Jeg har i Dag sat mig for at ville skrive Dem nogle Linier til, af

5. Rasmus Møller Sørensen (1799-1865), lægprædikant og politiker. Fører for Afholdsforbundet og husmandsbevægelsen. Folketingsmand 1849. Var en af banebryderne for Grundtvigs skoletanker men brød senere med denne. Oprettede Uldum Højskole 1848.

flere Grunde, og navnlig især fordi jeg veed, det vil glæde Dem nu at modtage en kiærlig Hilsen fra vore jyske Venner. Altsaa først lidt om min jyske Reise. De veed, jeg havde besluttet at reise først til Sinding; men hvor besynderligt! Da jeg d. 1 Juni (thi den Dag drog jeg fra Callundborg) om Aftenen var kommen en Miils Vei fra Aarhuus, træffer jeg en opvakt Gaardmand Niels Skytte fra Sevel Sogn, som havde været i Aarhuus med sine 2 Svogre Brændeviinsbrænder og Spekhøker Hedegaard i Kbhvn, og til vor fælles Glæde kiørte jeg da med ham 12 Miil til Hagbro paa Grændsen mellem Viborg og Ribe Stifter i Vridsted Sogn. Saaledes saae det næsten ud for mig, som havde de Hellige sendt Vogn efter mig; og jeg kan ikke godt forklare mig Sagen, uden ved at troe, at den kiære Gud fødte det saaledes, at jeg netop til den Tid skulde færdes paa hiin Vei, for strax at komme i Forbindelse med Nogen af dem, for hvis Skyld jeg nærmest havde giort Reisen. Fredagen d. 3^d Juni besøgte jeg Mag. Schmidt i Borberg (6), men da han just skulde i Forretninger, som jeg kom, spadserede jeg snart efter til Handbiærg, hvor jeg ikke traf den kiære Iver hiemme, da han var ved Vesterhavet for at kiøbe Fisk, men om Aftenen Kl. 11 kom han, og hans hiertelige, overraskende Glæde ved at see mig kan jeg ikke vel beskrive; han udbrød i Lov og Priis til Herren, fordi han havde ført os sammen. Løverdag (d. 4de) Eftermiddag kiørte Iver mig til Peder Christensen Østergaard i Eising (det er en af de elskeligste, barnligste Christne, jeg traf), som da befordrede os begge til Haasum. Her blev jeg inderlig velkommen hos den gode Pastor Rasmussen (7). Jeg siger det uden Overdrivelse, fordi det er min oprigtige Mening, at det er en af de frommeste og ydmygste Herrens Tienere, jeg kiender, og et saa hierteligt og fortroligt Forhold mellem Præst og Menighed, som der hersker i Haasum, har jeg neppe truffet andre Steder. Iver og Chr. Sørensen kom hen i Præstegaarden og de talede da til Rasmussen om, at det vilde være et kiært Ønske fra Mange, om de kunde faae en Prædiken at høre af mig, hvilket Rasmussen selv ønskede gierne, (og saaledes skete det, at jeg prædikede 1 Søndag eft. Trinitatis i Haasum Kirke for en talrig Forsamling, og hvis jeg tør dømme efter den udvortes, kiendelige Rørelse til megen

6. Michael Nielsen Schmidt (1701-1840), sognepræst i Borbjerg.

7. Rasmus Rasmussen (1787-1849), sognepræst i Håsum og Ramsing; var gift med Anna Elisabeth Dyhrberg.

Velsignelse. Rasm. og jeg talede sammen Løverdag Aften til Midnat og jeg glædede mig meget over det christelige Liv, hvoraf han var besjælet, og det gode, herlige Vidnesbyrd, han gav de Opvakte i og uden for hans Menighed og navnlig en især Chr. Sørensen, som er ham en dyrebar Ven. Han er ogsaa elsket af de fleste Opvakte paa Egnen; jeg glemmer aldrig de behagelige Timer, jeg tilbragte i hans Huus. I min Prædikens Slutning opmuntrede jeg de Tilstedeværende til at takke Gud, fordi han havde givet dem en christelig Siælehyrde, som vilde lede dem paa de rette Kirkestier og at tage hans Ord til Hierte og endelig bad jeg baade for ham og Menigheden; der vare en Mængde Honoratiores i Kirke fra de Smaagaarde, der ligge i Sognet; Chr. Sørensen havde underhaanden ladet dem det vide. Om Eftermiddagen var vi forsamlede i Skolen i Haasum henimod 100 Personer (de kunde ei Alle rummes inde), og sandelig, det var for mig en af de velsignelsesrigeste Dage, jeg har oplevet. Past. Rasm. holdt først en Bøn, og jeg holdt da en Slags Bibellæsning eller opbyggelig Formaning over Cap 1 af Brevet til de hiertelige Philippensen, hvilket meget rørte de forsamlede Christne. Derefter læste jeg en Prædiken, og Chr. Sørensen holdt da en Bøn. Nu stemmede Flere i og sang forskellige af Brorsons Hierteysalmer, som de kiendte udenad, og jeg og Skolelæreren (Hr. Rasmussens Svoger) Dyrberg, holdt imellem Psalmerne nogle korte Bønner og tilsidst talede Hr. Rasm. et Par Ord til de chr. Venner og opmuntrede dem til at takke Gud, som havde indgivet mig Lyst og Mod til at reise over at besøge dem og derved faae Leilighed at tale et venligt Ord til deres Opbyggelse og Bestyrkelse. Her var Liv og Rørelse i denne Forsamling, og jeg synes det var skönt, at Sognets Øvrighed, Præsten og Degnen og Sognefogden arbejdede Haand i Haand med hverandre til Guds Riges Udbredelse og Fremgang. Mandagen d. 6^t kiørte Gmd. Esper Madsen i Haasum mig til Lime Sogn (uheldigvis var Pastor Deichmann (8) fraværende paa en Reise), hvor Søren Naskor og Smeden roede mig over til Mors, hvor jeg besøgte en christelig Ven Pastor Balslev i Veierslev (en Søn af B. i Haarslev) (9). Han saavel som den nidkiære Provst Sørensen (10)

8. Rasmus Severin Deichmann (1798-1879), sognepræst i Lime.

9. Carl Frederik Balslev (1805-95), sognepræst i Vejerslev og Blidstrup, senere biskop i Ribe. Søn af Rasmus Balslev (1762-1840), sognepræst i Hårslev på Fyn.

10. Joseph Christian Sørensen (1796-1861), sognepræst i Solbjerg og Sund-

sammesteds glædede sig meget ved det christelige Liv, der fandtes i Salling og vilde optegne adskillige Navne, som jeg fortalte ham, til hans Underretning, naar han engang kom derover. For Resten klagede de begge over, at der var kun lidet christeligt Liv i deres Menigheder paa Mors. De deelte ogsaa vores Ønske om Sognebaandets Løsning. Dagen efter hentede gamle Anders Madsen i Refsgaard, Volling Sogn mig paa Salling Sund og kørte mig ad en lang Omvei for at besøge Nogle til Haasum.

Tirsdagen d. 8de kørte Chr. Sørensen mig til Eising (hvilken store Kirke jeg var inde i) og Peder Østergaard befordrede mig til Ølby til Christen Jensen Ølbygaard. Christen og jeg gik strax op til Præsten Barfoed (11), med hvem jeg taledes næsten et Par Timer om de Opvakte og gudelige Forsamlinger; men vi kunde slet ikke blive enige. Han var en afsagt Fiende af store Andagtsforsamlinger, og jeg gav ham Haand paa, at jeg ingen vilde holde i hans Sogn, da han ei var at bevæge til at gaae med hen til Christen. Her ventede endeel christne Venner mig med Længsel, og haabede, at jeg vilde tale et Par Ord til deres Opbyggelse, eller holde en Prædiken; men jeg var bunden ved mit Løfte, og jeg beklagede ret inderlig de stakkels Siæle, at de ikke havde en Hyrde efter deres Hierte. Jeg maatte love Præsten at komme til ham om Aftenen. Men næste Morgen kørte Chr. Gaard for mig til Fjaltring ved Vesterhavet, hvor Barfods Fetter Saxtorph er Præst (12). Her fik vi atter Opmuntring, og havde en saare behagelig Dag. Chr. Gaard bad saa hiertelig Saxtorph, at han ville anvende sin Indflydelse paa at omstemme Barfod med Hensyn til Forsamlingerne, men det lader sig vel ikke saa let gjøre; det er alene Herrens Sag, der bøier Hierterne som Vox og leder Tankerne som Vandbække. Chr. Gaard kørte med mig lige til Sinding (paa Veien vare vi inde hos Christen Madsen i Egelund), hvor jeg traf en levende og alvorlig Christen i Jeppe. Han har haft endeel Ubehageligheder med sin Præst. Han befordrede mig Søndag Eftermiddag til Skanderborg, hvor jeg gjorde Bekiendtskab med Kiøbmændene L. og P. Thomsen og gamle Claus, som kørte for mig til Uldum (hvor jeg traf Jens Jørgensens Moder liggende i Sengen i den samme Svagheds Tilstand som før, skjønt hun blev

by, provst.

11. Magnus Kruse Barfoed (1801-1858), sognepræst i Ryde og Handbjerg.

12. Svend Vilhelm Saxtorph (1798-1861), sognepræst i Fjaltring og Trans.

lidt oplivet ved min Ankomst og Tale til hende). Jeg talte ogsaa med Jens Frederiksen i Skanderborg, men han er reent gaaet tilbage og er forfalden til Verdens Daarlighed og syndige Væsen, saaleds at de Andre kan ei længere erkiende ham som en oprigtig og alvorlig Christen; han har været til megen Forargelse og Latter for de Vantro i Staden. Tirsdag Morgen kom jeg til Holtum, og der glædede jeg mig ved at træffe en Mængde opvakte Christne, som jeg kiendte Noget til før. Herren har ret aabenbaret sin Herlighed paa den Egn; blot de havde en christelige Siælehyrde, som ved Guds Naade og den Helligaands Bistand kunde lede dem frem paa den rette Vei. Thi i en saadan Opvækkelses Begyndelse er der mange Misgreb at befrygte, og den gode Jens Jørgensen (13) yttrede ogsaa, at det kunde see farligt nok ud for Adskillige. Dog vi ville haabe det Bedste; og den Gud, som begynder den gode Gierning, han vil ogsaa vide at fuldføre den indtil vor Herres Jesu Christi Dag. Jeg glædede mig især meget ved at tale med 2 Gaardmænd, boende ved Greis Kirke (Peder Christensen og Jens Lund), som jeg taledede med ved min Afsked fra Greis for 1 ½ Aar siden; de begyndte at blive noget bekymrede for deres Siæles Frelse. Men nu erklærede de, at de siden den Tiid vare faldne igien tilbage til Verden; dog nu havde de atter besluttet at de vilde tiene og jeg opmuntrede dem da paa bedste Maade til at blive Frelseren tro. Det samme var Tilfældet med en Gmd. Jørgen Sørensen i Ulkiær, som i en haard Sygdom kom til sine Synders Erkiendelse. Det var rørende for mit Hierte at træffe en Pige Mette Marie fra Lund Laage Mark, som var blevet opvakt ved at høre mit Afskedsord til de kiære Venner i Sindborg; hun havde yttret saa megen Lyst til at komme til Haarslev at tiene; og visseligen kunde jeg og min gode Hustru ogsaa meget ønske at have hende. Jeg glæder mig imidlertid ved at hun skal tiene hos Anders Gamborgs Svoger i det Slesvigske; thi der vil hun ved christne Mskers Omgang blive bestyrket i det Gode. Da jeg taledede til hende, faldt hun i Graad, og da hun hørte om min Ankomst, kunde hun neppe fatte sig af Glæde og Overraskelse. O hvad

13. Jens Jørgensen (1806-76), gårdejer i Holtum senere ejer af Bjerregård i Åle. Medlem af den grundlovgivende rigsforsamling, rigsdagsmand (hhv. medlem af rigsrådet). I hans gård blev Peter Larsen (Skræppenborg) arresteret for at have holdt gudelig forsamling (Holger Begtrup: *Det danske Folks Historie i det 19. Aarhundrede*, I, s. 289).

formaaer ikke Christi Kiærlighed, og hvor fast og inderligt er ikke det Baand, som Troen knytter mellem ligesindede Brødre og Søstre! Jens Jørgensen kiørte mig til Remmerslund, hvor jeg traf en elskelig Familie i Niels Hauges; der havde en hiertelig Huusandagt om Aftenen. Jens Jørgensens Moder var med, og jeg kan ikke beskrive Dem, hvor munter og glad i Herren hun var der; ja hun var næsten overgiven og stundom syntes hendes Udtryk af Fryd virkelig at overskride Grændserne for christelig Alvor og Besindighed. Dagen efter kiørte Niels Hauge for os til Vrigsted, hvor jeg gjorde Bekiendtskab med nogle christne Venner, og jeg talede et Par Ord til dem. Derfra kiørte vi til Glattrup, hvor jeg især kom til at holde meget af Lars Nielsen. Jens Andersen, som kiørte for mig 2 Mile paa den anden Side Horsens, er vist en meget alvorlig og nidkiær Christen; men jeg kan ikke negte, at hans Væsen var mig noget frastødende i Begyndelsen; men da jeg havde talt længere med ham, kunde vi nok komme ud af det sammen. Han kan heller ikke kommer overens med Terkils i Ikiær og dem i Gammel Sole, de betragtes af alle de Christne paa Egnen som en sværmerisk Sect; Jens Andersen sagde blandt andet: »Terkils sagde: det var Guds Villie, at de skulde have Gaarden; men jeg siger: det er deres egen Villie». Han viste mig et Brev, som han havde skrevet til Mathias Nielsen, efter at han havde afstaaet sin Gaard. See det er i al Korthed en Fortælling om min jydskse Reise; den var til megen Velsignelse for mig og jeg glæder mig meget over de mange dyrebare Forbindelser, jeg paa den har stiftet. Herren give, at det maa blive til hans Ære! Sidste Postdag fik jeg Brev fra Jens Holst i Balling, som opmuntrer mig til at søge det ledige Balling Kald: Vist nok har denne Sag givet mig endeel at tænke, men da jeg kom til Holtum, forekom det mig, som jeg maatte nødvendigen til den Egn, dersom jeg skulde flytte; saa jeg troer ikke jeg tør søge Balling; det vilde maaskee være at friste Herren. I denne Tid føler jeg mig meget besværet af min sædvanlige Asthma, saa det ofte anstrenger mig meget at prædike i 2 Kirker og catechisere i den ene; og jeg vilde gierne holde Andagtsforsamling Søndag Eftermiddag; hvor trættende det end bliver mig. Jeg har meget vanskeligt ved at faa Veiret eller drage Aande. — . . . ».

»Kiære Ven, De har vist deeltaget i min og flere Christnes Glæde over, at Sagen med Konen fik et saa heldigt Udfald. Hun

blev ved Høiesteret frikiendt og Omkostningerne skulde udredes af det Offentlige paa Grund af at der fandtes ingen objectiv Sikkerhed for at Forbrydelsen var begaaet og Sundhedscollegiet havde afgivet en for Konen meget fordeelagtig Attest; Defensoren Justitsraad Sporon havde i sit Forsvar ganske fulgt Lindbergs i Kirketidenden fremsatte Betragtningssmaaade (14). Saaledes har Herren da vendt Alting til det Bedste, og sandelig, vi maae udbryde i Lov og Tak og Priis til ham, den kiære Gud og Fader, som lader Alt tiene os til Bedste, naar vi kun elske ham. Men visseligen, han har beskæmmet min Vantro, og jeg kunde have sparet mig selv for mange Bekymringer, naar jeg strax havde sagt til mig: Herren vil endog benytte sig af din Feiltagelse til sine Hensigters Fremme: Thi nu bag efter see vi saa tydeligt, at det var Herrens Vei; thi jeg er moralsk overbeviist om, at Konen med sin naturlige Svaghed og Forsagthed vilde aldrig have vundet den Frimodighed og Glæde i Herren, som hun nu har, dersom hun skulde have baaret paa sin Brøde, uden at turde tale derom til andre, end til Manden og mig i Eenrum; og det havde ogsaa blevet en piinlig Stilling for Manden, som efter den borgerlige Lov ei kunde fortie Brøden, uden at det blev regnet ham til Last; saaledes har en lovkyndig Mand fortalt mig. Men hvor langt anderledes var det blevet, dersom vi Alle hver især kunde have overgivet Sagen til Herren, med Bøn til ham, i Stedet for at snakke og disputere og skrive om Ord og Udtryk og Fremgangsmaade. Sæt Dem ind i Sagen, kiære Ven. Manden Ole Bertelsen kører til Arresten og kommer tilbage og taler med Sørensen, som i høieste Grad forundrer sig over det Skete og taler til Manden om Præsternes [Forstaaelse] og den stakkels Mand bliver derover urolig, og det er virkelig at undre over, at han ikke fattede mere Uvillighed imod mig. Dersom nu Sørensen i det Sted havde sagt til Manden 'Ja, nu er det skeet saaledes; men overgiv din Sag i Bøn til Herren; Han vil vende Alt til det Bedste; hans Tanker er ei vore Tanker osv. lader os bie og være stille til hans Frelse' osv. Havde han gjort det, saa havde han taget Sagen fra den christelige Side, og da ville Manden være bleven rolig og gudhengiven. Men blev Alt sat i Bevægelse, for at jeg kunde faae Ansvar; der blev skrevet til Procurator og Manden taledes ogsaa med ham osv., og

jeg kom selv med paa samme Anskuelse og indgav til Høiesteret min skriftlige Erklæring om Sagen. Alle disse Vidtløftigheder kunde have været undgaaede, og Herren, som er den bedste Procurator, skulde nok have udført Sagen paa den bedste Maade. Søren vilde da heller ikke have havt nødtigt at udgive sin Bog (15), hvor han fremføre aabenbare Usandheder, for ikke at sige Løgne imod mig, og jeg vilde været bleven forskaanet for mange bittere Krænkelser selv af dem, som jeg elskede og som før havde sluttet sig til mig med inderlig Hengivenhed. Dog Gud være lovet, nu er Alt glemt; jeg har for længe siden tilgivet Sørensen, hvad han har gjort imod mig; og Gud er mit Vidne, at hvis Sørensen vilde række mig Haanden til Forlig, skulde jeg snart besvare det med et broderligt Haandslag; thi det er jeg mig bevidst, at jeg ikke i mindste Maade nærer Hevn eller Bitterhed eller Vrede imod ham. Hvorledes han er tilsinds imod mig, veed jeg ikke, thi han som før kom saa jævnlig i Haarslev Præstegaard, har ikke været her siden i Februar Maaned. — Sørensen har i denne Tid udgivet et Skrift, som med Hensyn til dets mulige Indflydelse i Christi Kirke smerter mig meget mere end det forrige. Det er for vidtløftigt her at omtale det; De faaer det nok selv at see; men det er sørgeligt at see, med hvilken Bitterhed og Foragt han endog omtaler os stakkels christne Præster, som ønske Sognebaandets Løsning nærmest for at hæve den Samvittighedstrang, der øves mod Mange i Menigheden; han fremstiller os som dem, der vil være Paver osv. Det er beklageligt, at den dygtige og nidkære Mand kan forledes til at gjøre saadanne ubesindige Skridt. Det bliver da en ny Forargelse for Verden, og sandelig, det lader til, der vil blive alvorlig Strid i Christi Kirke. Lindberg (16) har besøgt os og han har 3 Gange under sit Ophold her havt alvorlige og lange Samtaler med Sørensen; jeg har ikke talt med ham, siden han disputerede med Sørensen angaaende hans Bog. Han talte med ham i Gaar fra Kl. 9 til 3 uafbrudt. Jeg vil helst leve uden for denne Strid; jeg prædiker Jesum Christum og ham korsfæstet; jeg henviser mine Tilhørere til det ene Fornødne, som De vil see af mine Prædikener, og for Resten beder jeg Herren at ville vende Alt til det

15. Modbemærkninger til Stykket: En mærkelig Aabenbarelse af et begaaet Mord i Nordisk Kirketidende Nr. 9 d.A., Slagelse 1836.

16. Jacob Christian Lindberg (1797-1857), dr. phil., præst, folketingsmand. Udgav fra 1836 Nordisk Kirketidende.

Bedste. Vist er det, at naar vi idelig som Sørensen befinder os i saadan heftig Kamp ei blot mod Fiender, men mod Venner, saa er der stor Fristelse for os til at glemme den Ydmyghed og Kiærlighed, vi altid som Herrens Disciple skulle ihukomme; og det er vist ogsaa vanskeligt i Kampens Hede at beholde Christus i Hiertet, om han end kan være i Tankerne eller i Hovedet; og aandelig Hovmod er Noget en Christen maa bede Herren bevare sig fra. Kiære Ven, for 8 Dage siden fik jeg Brev fra en af mine Venner blandt de troende Lægfolk i Kiøbenhavn, og han skriver deri, at vor tappre Forsvarer for vor Tro Lindberg har med Familie været udsat for den yderste Nød, hvorfor han beder mig gjøre, hvad jeg kan for at hiælpe ham. Han har nylig søgt et lille Præstekald i Nærheden af Kiøbenhavn, men fik det ikke, fordi Kongen formodentlig ei vil have han skal være Præst, og saaledes har han saa godt som Intet at leve af med Kone og 4 Børn i Kiøbenhavn, hvor alle Fødevarer ere saa dyre. Kiære Ven, lader os betænke, hvor meget vi skyldte denne diærve, oprigtige Troeshelt, som har opoffret sin hele timelige Velfærd for Herrens Skyld og til hans Ære — det er kun faa, som gjøre det i vore Dage — jeg mener nemlig, at han havde været Professor eller Provst nu, hvis han ei var gaaet frem paa Kamppladsen. Sandelig vi maae alle baade Læg og Lærd erkiende, hvor Meget vi skyldte ham, som altid har ligesom staaet i Gabet for os Andre. Det vilde derfor være en stor Skam for os Christne, dersom vi vilde lade ham mangle det Nødvendige, naar det paa nogen Maade stod i vor Magt at afhjælpe den. Jeg har nogle Gange sendt ham Hiælp, men det forslaaer kun lidt i Kiøbenhavn. Kiære Peter, gjør hvad De kan, for at yde ham [virksomste] hiælp. Skriv en Indbydelse, og lad den gaae omkring i *Hast* til de Christne i Fyen, hvor de findes, og naar der saaledes bliver samlet en Sum, send den da samlet til Lindberg som en Erkiendtligheds-Gave fra christne Venner i Fyen, eller vil De skal jeg tilstille ham den i Deres Navn. Mange kan lettere hiælpe ham, end Een Mange, er et gammelt Ordsprog; jeg haaber nu sikkert, at min Forbøn vil paa Deres Hierte gjøre sin forønskede Virkning; lader os gierne give og meddele dem, som have Behov; Herren vil jo give os det tifold igien; og dette Jordiske bruge vi jo kun en liden Stund; vi kunne ei gjøre bedre Brug deraf, end hjælpe sande trængende christne Brødre.

Kiære Ven. De lovede, at De vilde meddele mig lidt af hvad De

vidste om Opvækkelsen i Jylland, og navnlig den Forskiellighed, som finder Sted imellem de Christne der. De vil gjøre mig en Tieneste, ved at sende mig hvad De veed snarest muligt, navnlig det Historiske, De kiender. Thi hvad der angaaer Deres eget Liv, vilde naturligviis ogsaa være mig meget kærkomment; men det kan jeg blive med deelt(?) til De faaer bedre Leilighed. Jeg vilde nemlig forfatte nogle Optegnelser om det christne Liv i Jylland, og dertil vilde jeg gierne benytte ogsaa Deres Meddelelser. Maaske De kunde faae Anders Gamborg (17) til at sende mig noget saadant. De jydsk Christne udmærke sig ved deres barnlige Eenfoldighed og Hiertelighed, og Opvækkelsen har der en ganske anden Retning end i Siælland, hvor det virkelig langt mere er en Forstands-Sag, end en Hiertesag, i det mindste hos Nogle. Hans Jacob troer jeg dog bliver ved sin fyenske Eenfoldighed; jeg talede med ham for 8 Dage siden; han glædede sig ved at høre fra de kiære Jyder; jeg frygter mere for mine egne Folk, undtagen Maria; det er den elskeligste og barnligste Christen, jeg næsten har kiendt; hun er baade min Kone og mig saa inderlig hengiven; vi elske hende og begge og unde hende alt Godt; de andre have ligesom mere Forbindelse med de Sørenesienske Christne. Kiære Peder, vær forsigtig med, hvem De viser mine Breve til; saaledes havde Smeden i Ølby begaaet en stor Feil ved at lade Præsten læse mit Brev til Iver; thi han havde taget Forargelse deraf; han talede til mig derom; han kan let gjøre Skade, men det er vanskeligt at gjøre Gavn. Jeg paalægger Dem een Ting, og det er denne, at De snart tager til den kiære Pastor Agerbek (18) og meddeler ham mit Brev til Dem og lader ham vide, at jeg tænker paa ham med Kiærlighed; men min temmelig vidtløftige Brevveksling tillod mig ikke vel nu at skrive ham til; men alligevel vilde jeg ved Dem (Peter) meddele ham om min Reise i Jylland. Bed ham da, at han snart skriver mig til, og sig til ham, at jeg og flere christne Præster vente af hans og flere christne Præsters Nidkiærlighed for den christne Tro, at de paa det Alvorligste baade i Tale og Skrift modsætte sig de Forandringer, Biskoppen vil foreslaae fra Geistligheden med Hensyn til Ritualet. Bed ham at betænke

17. Anders Larsen (1801-68), gårdfæster i Gamborg, optrådte som lægprædikant sammen med Peter Larsen (Skræppenborg) med hvem han senere kom i strid, fordi han ikke kunne slutte sig til Grundtvig. Folketingsmand.

18. Hans Agerbek (1798-1869), sognepræst i Espe og Vantinge.

Lindberg og anbefale ham til flere christne Præster, saasom Lund, Leth (19) Petersen osv. Bed Agerbek melde mig lidt om deres Conventer og om hans Virksomhed. — Lad mig saa see, at De snart meddeler mig hvad De veed om Christendommen i Jylland; De skal slet ikke bryde Dem om Fremstillingens Orden eller Sammenhæng. Hils christne Venner Gud befalet! Deres i Herren forbundne Mau

Min Kone hilser Dem hierteligst

Haarslev 28 Juni 1936.